

Osnovnošolski otroci deset let kasneje: Nadaljevana študija in napovedovanje odklonskega vedenja

Bojan Dekleva*

Napovedovanje (in preprečevanje)

Napovedovanje bodočega človekovega vedenja je po nekaterih pojmovanjih osrednji namen in naloga vedenjskih empiričnih znanosti, ali drugače povedano, eden najzahtevnejših kriterijev preverjanja veljavnosti teorije. Poskusi preverjanja uspešnosti napovedovanja imajo lahko dva namena: ali naj bi služili preverjanju in razvijanju teorije na določenem področju, ali pa usmerjanju konkretne praktične dejavnosti, poseganja v osebni ali socialni prostor. V tem, drugem primeru, je teorija na videz manj pomembna, ker je velikokrat bolj pomemben pragmatični vidik uporabe napovedovalnih shem.

Spričo omejenih možnosti teorije, empirije in morda sploh paradigme pozitivistične (deterministične) znanosti pri napovedovanju na mnogih področjih človekovega vedenja, ob hkratni mikavnosti zamisli vnaprejšnjega usmerjanja individualnega ali družbenega življenja, poskuse napovedovanja velikokrat spremljajo implicitni obeti iskanja magičnih rešitev, v smislu možnosti vnaprejšnjega razreševanja, ali raje, kar odpravljanja problemov. Velikokrat se zdi, kot da ugotovitev dejavnikov, ki uspešno napovedujejo ciljne pojave, že »naravno« vodi k izboru potrebnih vnaprejšnjih intervencij. V družbeni praksi pa se nasprotno velikokrat izkaže, da se je mogoče na določene — nezaželene — pojave odzivati na zelo različne načine, ki se lahko vsi utemeljujejo z istimi, ali vsaj podobnimi, vzročnimi teorijami, in ki se lahko sklicujejo na iste rezultate empiričnih preizkusov modelov napovedovanja. Da je to mogoče, si lahko razložimo na več načinov: poleg enostavnega zlorabljanja teorije, so mnogo prepričljivejši razlog za neenotne interpretacije, le slabe (vzročne) teorije; bodisi da so nejasne, neizdelane, in neprimerne za operacionaliziranje, bodisi da izgrajujejo tak pojmovni sistem, ki je sicer primeren za operacionaliziranje, vendar bistveno preozek, poenostavljajoč, rigiden, mehaničen. Take teorije praviloma ne zaobsegajo širših družbenih pogojev in predpostavk prostora, v katerem se dogajajo pojavi, ki jih poskušajo napovedovati, zato so njihove ugotovitve premalo posplošljive.

V zvezi s temi vprašanji menijo nekateri, da sta pojma napovedovanja in pojasnitve iden-

tična,¹ drugi pa jih izrecno ločujejo.² Spet tretji poudarjajo, da tudi na vzročni teoriji utemeljeno uspešno napovedovanje, ni zadostna podlaga za teorije intervencije oziroma preprečevalno prakso.³ Pri tem med drugim predpostavljajo, da sredstva, ki so na voljo za interveniranje, niso identična sredstvom, oziroma dejavnikom, ki ciljni pojav pogojujejo in povzročajo, niti ni teorija vzročnosti zadostna podlaga za razvoj uspešnih strategij interveniranja.

Pojem »uspešnih strategij interveniranja« predpostavlja poleg vednosti o vzročnosti (ki morda ni najvažnejša) predvsem stvarno ocenitev in uporabo obstoječih kadrovskih, materialnih in političnih pogojev, ter ustrezno razreševanje etičnih problemov, ki lahko spremljajo intervencije. V največjem številu primerov pa je res, da ostajajo preprečevalne intervencije omejene na razmeroma ozka in specifična področja dejavnosti, znotraj širših makro okvirov družbenih danosti. Vsaj pri preprečevanju kompleksnih pojavov (s kompleksno pojavnostjo in vzročnostjo ter pomembno spremljajočo družbeno interaktivnostjo) se izkaže, da je to tudi bistven omejitveni dejavnik preprečevalnim obetom.

Napovedovanje in preprečevanje odklonskosti mladine v okviru šole

Na posebnosti napovedovanja in preprečevanja odklonskega vedenja otrok in mladostnikov v okviru šole vplivajo predvsem značilnosti dožemanja odklonskih pojavov, ter družbena narava in pojmovanje otrok in mladine kot posebnih družbenih skupin. V zvezi z odklonskimi pojavi velja, da se — po definiciji — družba nanje odziva na prevladujoče moralističen, represiven, kaznovalen način, kar vpliva tudi na implicirane namene poskusov napovedovanje njihove stvarne posledice. Zgodnje odkrivanje in zgodnje obravnavanje lahko zlahka vključujeta tudi zgodnje omejevanje in zgodnje segregiranje, ki pa lahko sama po sebi nastopa kot dejavnika razvoja vedenja, ki ga želita preprečevati, kot pojasnjuje interakcionistična teorija. Iz tega teoretičnega kroga je izšlo tudi problematiziranje samih kriterijev odklonskosti kot dvomljivih, oziroma vsaj poljubnih in pristranskih. Tudi brez sprejemanja teh pojmovanj

* Bojan Dekleva, dipl. psih., dr. psih. znanosti, znanstveni sodelavec na Inštitutu za kriminologijo pri PF v Ljubljani, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ Runder, cit. po Sarnecki in Sollenhag, 1985.

² Bottomley, 1982.

³ Lunden, 1968.

pa se pripadniki skoraj vseh teoretskih usmeritev bolj ali manj strinjajo z ugotovitvijo, da odklonsko ali, denimo ožje, kriminalno vedenje ne predstavlja vzročno in interpretativno enotne kategorije, ter da zato tudi ni enostavnih, enotnih in »naravnih« kriterijev odklonskosti.

Institucija šole pa nastopa v večini obravnav napovedovanja in preprečevanja odklonskosti otrok in mladine kot razmeroma osrednja ustanova. Če ne zaradi drugega, vsaj zato, ker je v razvitih državah šola tista ustanova, ki zajame takorekoč celotno populacijo otrok neke družbe, ki je med vsemi ustanovami razmeroma najbolj centralizirana, ali vsaj odprta za namene zavestnega in ciljnega preprečevalnega ukrepanja. Njen pomen je v njenih neposrednih socializacijskih učinkih, pa tudi v posrednem vplivu, ki ga ima šola kot pomemben usmerjevalec in vratar (gate keeper) družbenih (poklicnih in drugih) karier in identitet. Ne na koncu, je šola tudi najlažje dostopna raziskovalnim projektom, pri čemer prevladujoča, znanstveno pedagoška, doktrina pozitivno sprejema znanstvene ideale, na katerih temeljita napovedovanje in preprečevanje.

Raziskovalna preverjanja možnosti napovedovanja odklonskosti

Z raziskovanjem možnosti napovedovanja odklonskosti, izvrševanja kaznivih dejanj ali drugih psiho-socialnih motenj se ukvarjata v največji meri dve vrsti študij. Prve sodijo v okvir kriminološkega raziskovanja, druge pa v sklop psihopatoloških, razvojnih, kliničnih, psihiatričnih in socialno psiholoških raziskovanj; obojne se deloma razlikujejo po svojih izhodiščih, poudarkih in implikacijah, deloma pa uporabljajo presenetljivo podobne pojme in metodološke načrte.

V kriminološkem raziskovanju so bile napovedovalne študije posebno priljubljene od leta 1940 pa do poznih šestdesetih let. Morda sta najbolj znani imeni zakoncev Glueck, ki sta leta 1950 objavila svojo »klasično« študijo,⁴ ki je kasneje sprožila vrsto podobnih raziskovalnih poskusov. Veliko število napovedovalnih študij se je, od takrat do danes, ukvarjalo z napovedovanjem različnih pojavov in v povezavi z različnimi institucionalnimi konteksti. Okvirno jih lahko razdelimo v tri skupine:

— prva skupina poskuša napovedovati kasnejše izvajanje kaznivih dejanj, najpogosteje v dobi mladostništva ali redkeje v odraslosti, izhajajoč iz posameznih napovedovalnih znakov v obdobju zgodnjega otroštva, v času šolanja otrok. Cilj takih študij je predvsem razviti modele primarnega preprečevanja oziroma zgodnjih intervencij, največkrat v družini ali šoli;

— druga skupina raziskav se ukvarja z ugotavljanjem družbene nevarnosti obsojencev oziroma storilcev v času kazenskega postopka. S tem izrazom največkrat poimenujejo verjetnost storilčevega ponavljanja telesno nasilnih in izrazito destruktivnih ravnanj. Namen teh študij je, pomagati pri izboru ustreznih sankcij in njihovem časovnem uravnavanju;

— tretja široka skupina raziskav se osredotoča na posledice takšnih ali drugačnih kazenskih sankcij ali terapevtskih ukrepov znotraj njih, ter z napovedovanjem bodočega povratništva tako obravnavanih storilcev.

Oglejmo si na kratko delo zakoncev Glueck. Njuna, že omenjena raziskava, je primerjala 500 delinkventov z 500 nedelinkventi, ki so vsi skupaj tvorili 500 parov — med seboj po nekaterih značilnostih — izenačenih otrok in mladostnikov. Nato sta iskala razlike med temi pari otrok v drugih značilnostih (po katerih niso bili že prej izenačeni). Te druge značilnosti sta opisala z zares impresivnim številom spremenljivk iz najrazličnejših področij. To so bile večinoma socialno-psihološko psihiatrične spremenljivke, med katerimi so zavzemale pomembno mesto tudi biološko-fiziološke spremenljivke v ožjem smislu, posebej značilnosti telesne zgradbe otrok. Na podlagi pomembnih razlik med delinkventi in nedelinkventi sta nato izdelala napovedovalno lestvico, ki je omogočala razmeroma zgodnjo ocenitev značilnosti v otrokovem razvoju, ki so kar najbolj napovedovale njihovo bodočo delinkventnost. Njuna najbolj poznana lestvica vključuje pet značilnosti, ki se vse nanašajo na družinsko oziroma vzgojno vzdušje v otrokovi družini. Te so: skladnost družine, materino čustveno sprejemanje otroka, očetovo čustveno sprejemanje otroka, materin vzorec discipliniranja otroka in očetov vzorec discipliniranja otroka.

Kasneje je bilo narejenih še veliko raziskav po enakem vzorcu. Nekateri od njih so poskušale razvijati nove napovedovalne lestvice, druge zgolj preverjati veljavnost lestvice zakoncev Glueck na drugih populacijah oseb. Po oceni

⁴ Glueck in Glueck, 1950.

nekaterih piscev je delo Glueckov pomenilo »začetek obdobja mednarodne primerjalne kriminologije«. ⁵ Z opisano raziskavo se Glueckova umeščata med tipične predstavnike večfaktor-skega pristopa h kriminalni etiologiji. Njuno izhodišče je izrazito neteoretsko; v raziskovanje vključujeta takorekoč vse spremenljivke in značilnosti, ne da bi se vnaprej opredeljevala, ktere od njih in zakaj naj bi imele vzročno vlogo. Kljub takemu, pragmatškemu in neteoretskemu izhodišču, sta Gluecka, v interpretaciji rezultatov, začela pripisovati vzročno vlogo razlikam med delinkventi in nedelinkventi. ⁶ Pri tem ni nepomembno, da sta lahko našla razlike med obojnima skupinama le pri tistih značilnostih, po katerih nista parov vnaprej izenačevala. Ker sta jih izenačila po inteligenci in po skoraj vseh socialno-ekonomskih značilnostih, lahko seveda zaključujeta, da le-te niso med »vzroki« delinkventnosti. ⁷

Uspešnost napovedovanja s takimi tablicami so ocenjevali z odstotki pravilno napovedanih (ali zgodaj odkritih) prestopnikov oziroma pravilno razvrščenih otrok. Ti deleži se pri različnih raziskavah sučejo v glavnem od 60 do 85 %. V skladu z naravo metodološko, ateoretsko in pragmatško usmerjenega empiričnega raziskovanja, se je v raziskovanju prediktivnih možnosti razvila (tiha) tekma, v kateri raziskovalci tekmujejo v tem, kdo bo dosegel višje odstotke pravilno razvrščenih oseb, vnaprej ugotovljenih prestopnikov ali pa čim višjo korelacijo med napovedovalnimi lestvicami in merili prestopništva.

Vsaj deloma po vzoru raziskav zakoncev Glueck je bila narejena tudi pri nas, v Sloveniji, podobna raziskava z naslovom »Kriminalna prevencija in osnovnošolski otroci«. ⁸ Izvajal jo je Inštitut za kriminologijo, njeni avtorji pa so bili B. Skaberne, K. Vodopivec, M. Blejec in V. Skalar. V njenem okviru so leta 1955 zbrali podatke o učencih drugega razreda osnovne

⁵ Weis, 1974.

⁶ Deset let po prvotni raziskavi S. Glueck (1960) nekoliko nejasno pripisuje svojim faktorjem vzročno vlogo takole: »Zelo verjetno je, da so odnosi med njimi vzročni, da torej prestopništvo ne sledi zgolj časovno potezam in faktorjem, ki jo napovedujejo, temveč sledi iz njih.«

⁷ Weis (1974), prej Glueckov pristaš kot nasprotnik, piše: »... so upanja in obeti, ki so zadnji dve desetletji spremljali Glueckove napovedovalne lestvice, ostali neizpolnjeni... Veljavnost lestvice ni bila nikoli popolnoma potrjena.«

⁸ Skaberne in drugi, 1963.

šole ter jih primerjali s podatki o njihovem prestopništvu, ki so jih zbrali leta 1962. V prvem zbiranju podatkov so zbrali ocene učiteljev o otrocih, njihovem vedenju in starših, ocene sošolcev o učencih, njihovem vedenju in priljubljenosti, ter morebitne podatke o njihovih družinah iz evidenc služb socialnega skrbstva. Osrednji rezultat te raziskave je ugotovitev, da bi bilo mogoče — v okviru predlagane rešitve — identificirati približno 38 % bodočih delinkventov. V razlagi rezultatov se pisci ukvarjajo predvsem s kritiko šole (premajhna pripravljenost pedagoških delavcev za subtilno opazovanje vedenjskih motenj pri otrocih) ter z razvijanjem zamisli o drugačni organizaciji šole, o izobraževanju učiteljev ter uvajanju svetovalnih delavcev.

Med novejšimi napovedovalnimi raziskavami je gotovo najpomembnejše — po velikosti populacije ter še posebej po obsegu dostopnih napovedovalnih podatkov — delo švedskih avtorjev »Napovedovanje družbene neprilagojenosti«. ⁹ Prvič so zbirali podatke o več skupinah »problematičnih« otrok in o kontrolnih skupinah leta 1960, ko so bili otroci stari 11–15 let, drugič pa v letih 1983–1984. Poleg »standardnih« psihiatričnih in psiholoških podatkov ter podatkov o šolanju, so — kar je velika prednost te raziskave — zbirali tudi podatke iz evidenc davčne uprave (o posesti in dohodkih), iz registra smrtnosti, socialnega zavarovanja (leta delovne dobe, trajanje in vzroki bolniških odsotnosti, itd), policijskih registrov, registra uživalcev mamil, popisov prebivalstva in stanovanjskega fonda, izobrazbenih registrov in registrov državnega tržišča delovne sile. Pomembno je tudi, da kot kriterijsko spremenljivko niso izbrali zgolj kriminalitete, temveč sestavljeni pokazatelj, ki je upošteval posameznikovo sposobnost, da skrbi sam zase (delovna doba, dohodki, lastnina), različne oblike kršenja norm, ter zlorabe psihoaktivnih substanc.

Osnovno spoznanje te raziskave — kot tudi vseh drugih podobnih — je, da obstaja relativna konstantnost v družbeni prilagojenosti ljudi. Izraz »relativna« tu pomeni dvoje: da so skupine družbeno manj prilagojenih najstnikov tudi v odraslem življenju — v povprečju — družbeno manj prilagojene, drugič pa, da to pravilo velja le za skupine, ne pa za vsakega posameznika posebej. V primerjavah napovedovalne moči posameznih sklopov značilnosti otrok se je

⁹ Sarnecki in Sollenhag, 1985.

pokazalo, da najboljšo osnovo za napovedovanje nudijo spremenljivke, ki opisujejo otrokovo šolanje, in med njimi največ obseg neupravičenega izostajanja iz šolskega pouka. Korelacijski koeficient te spremenljivke s skupno družbeno prilagojenostjo odraslega 25 let kasneje znaša 0,42, in napoveduje kasnejšo neprilagojenost (tudi izvrševanje kaznivih dejanj) uspešnejše kot zgodnje izvrševanje kaznivih dejanj. V celoti pa so znašale korelacijske povezave vseh napovedovalnih spremenljivk z družbeno prilagojenostjo 0,52 v starosti 24 let, ter 0,48 v starosti 36—40 let.

Drugo veliko področje, kjer lahko najdemo veliko napovedovalnih študij, je področje psihopatološko-epidemiološkega, razvojno-psihološkega in socialno-klinično-psihološkega raziskovanja. Posebno v času po letu 1960 so začeli prejšnje, predvsem intuitivno postavljene psihopatološke diagnostične in prognostične klasifikatorne sheme, preverjati z nadaljevalnimi in epidemiološkimi študijami. K temu so močno prispevale tudi nove preprečevalne pobude v okviru razvijajoče se vede o duševnem zdravju.

Tudi na tem področju je najopaznejša ugotovitev o relativni kontinuiranosti in konsistentnosti v razvoju motenj vedenja. Relativnost spet pomeni, prvič, da je mogoče v statističnem smislu (ne pa, če opazujemo le enega posameznika) najti določene zakonitosti razvoja vedenja, ter drugič, da se te zakonitosti razvijajo v interakciji z drugimi individualnimi (na primer spol) in socialnimi (na primer socialno ekonomsko stanje družine) značilnostmi osebe. Obstajajo tudi vrste motenj, ki so bolj stabilne, oziroma ki napovedujejo bodoče moteno vedenje v večji meri kot druge oblike, ki težijo k spontanemu izginjanju.

Med najbolj pogostimi in večkrat potrjenimi takimi ugotovitvami so:¹⁰ da najdemo pri skupinah delinkventnih in drugače vedenjsko motenih mladostnikov in odraslih pogosteje motnje in nenavadno vedenje že v zgodnjem otroštvu; da v tem smislu bolj napovedujejo motnje vedenja (zgodnja socialna neprilagojenost) kot pa čustvene motnje (iz nevrotičnega vzročnega kroga); da slednje pogosteje izzvenevajo brez posledic, medtem ko se prve pogosteje nadaljujejo; da so posebno napovedujoče resnejše motnje ali motnje na več področjih hkrati; da se spontano bolj pogosto izboljšajo motnje otrok

iz družin z višjim socialnoekonomskim položajem; ter da na nadaljnji razvoj pojavnosti motenj značilno vplivajo tudi interakcije spola, socialno-kulturnega okolja in včasih narodnosti.

Med specifičnimi motnjami in značilnostmi pogosto opisujejo dve, ki sta značilni za dobo otroštva in mladostništva. Prva je, že omenjeno, neopravičeno izostajanje iz šole, druga pa slabše vključevanje v vrstniške kolektive, oziroma nepriljubljenost med vrstniki. V zares obsežni literaturi¹¹ je mogoče najti razmeroma trdne potrditve teze, da »je otrokova slabša sprejetost med vrstniki lahko znak tveganja, ki z večjo verjetnostjo« napoveduje »nastanek šolske neuspešnosti ali mladinskega prestopništva«. ¹² To zvezo razlagajo z teorijami razvojne in klinične psihologije, v zadnjem času pa pogosteje s teorijami kognitivne psihologije.

Kljub navidezni jasnosti teh zvez, pa skoraj vsi pisci opozarjajo na njihovo relativnost ter svarijo pred prehitrimi posplošitvami, ki bi morda pozabljale na kompleksnost predpostavljenih vzročnih dejavnikov, in med njimi še posebej zunanjih, socialnih dejavnikov. Tako Quinton in Rutter¹³ menita, da »opisane kontinuitete izvirajo iz cele množice povezav v časovnem poteku, ki pa so podrejene individualnim spremembam ter dopuščajo možnosti za spremembo ugotovljenih vzročnih verig«.

Ugotovimo lahko, da napovedovalne študije v kriminologiji postajajo manj popularne in upadajo, medtem ko na področju razvojne psihopatologije postajajo vse pomembnejše, kot raziskave z najustreznejšo metodološko in teoretsko osnovo. Razlog za to razliko v popularnosti lahko najdemo morda v implicitnih okvirih enega in drugega področja. V kriminologiji so poskusi zgodnjega odkrivanja in intervencij vedno povezani — na praktični ravni — z obeti prisilnega, kaznovalnega, segregativnega, omejujočega poseganja, — na teoretični ravni — pa z manj popularno in preseženo »tradicionalno«, »individualno«, psihiatrično, klinično kriminologijo. Nasprotno, v razvojni in klinični psihologiji poteka tovrstno iskanje v okvirih — bolj »simpatičnih« — ideologij pomoči in »terapevtizacije« problemov, medtem ko na teoretski ravni tovrstna raziskovanja pomenijo — nasprotno

¹¹ Za pregled literature glej Hymel in drugi, 1985.

¹² Prav tam.

¹³ Quinton in Rutter, 1985.

¹⁰ Glej: Bečaj, 1989; Clarizio, 1987; Nicol, 1985; Rutter, 1975; Rutter in Giller, 1984; Žorga, 1989.

— preseganje prejšnjih, na posameznika omejenih pristopov in poudarjanje socialnih prepletivosti in interaktivnosti.

Izhodišča in namen naloge

V tem članku opisana empirična analiza napovedovanja predstavlja nadaljevanje raziskave, ki je bila narejena v letih 1977—78.¹⁴ Namen takratne naloge je bil: odkriti, kakšni so odnosi med odklonskim vedenjem otrok v starosti 13—16 let ter vrstami in dimenzijami njihove formalne stigmatiziranosti v okolju osnovne šole, ter kateri dejavniki posredujejo med obojnimi. Na vzorcu 176 otrok vseh paralelek sedmega in osmega razreda na periferni ljubljanski osnovni šoli v novejšem narodnostno zelo mešanem okolju smo odkrili:

— da sta osnovni obliki stigmatizacije v šolskem okolju — učna in vedenjska;

— da sta med seboj razmeroma neodvisni, ter v precejšnji meri neodvisni tudi od samoprijavljenega odklonskega vedenja (točneje, da je en del (faktor) samoprijavljenega vedenja povezan z šolsko vedenjsko stigmaaiziranostjo, drugi del (faktor) pa ne);

— da je bilo samoprijavljeno deviantno vedenje povsem neodvisno od socialnega in narodnostnega statusa učencev, medtem ko sta oba statusa v večji meri povezana z obema vrstama šolske stigmatiziranosti;

— da pa je bil en pokazatelj, ki je bil v razmeroma veliki meri povezan tako s šolsko stigmatizacijo kot z samoprijavljenim vedenjem — obseg neopravičenega izostajanja od šolskega pouka.

Te ugotovitve močno poudarjajo razmeroma neodvisen in specifičen pomen institucionalnega okolja za stigmatiziranje, ki ni nujno povezano z dejanskim (samoprijavljenim) odklonskim vedenjem, pač pa je, nasprotno, povezano še z drugimi (neodklonskimi) vedenjskimi in socialnimi znaki in pojavi, celovitim procesom ocenjevanja otroka v šoli, ali pa s specifičnim, le v šoli opaznim motečim vedenjem. V vsakem primeru smo pokazali na pomen različnosti med socialnimi prostori življenja otroka ter na procese formalne stigmatiziranosti, ki se uresničujejo v določenih okoljih, in vplivajo (predvidoma) tudi na druga področja.

¹⁴ Dekleva, 1978; Dekleva, 1981; Dekleva in Žoržga, 1978.

Po desetih letih smo o istih osebah — sedaj 23—26 letnikih — ponovno zbrali podatke o odklonskem vedenju oziroma o njihovih stikih z organi formalnega družbenega nadzorstva. Uporabili smo podatke iz dokumentacij RSNZ, konkretno iz štirih zbirk: izvrševanje prekrškov zoper javni red in mir, ovadbe za kazniva dejanja, evidenca sodnega kaznovanja ter oseb na prestajanju zaporne kazni. S temi podatki, kot odvisnimi spremenljivkami, smo primerjali vse podatke, zbrane pred desetimi leti, da bi odkrili njihovo povezanost oziroma napovedovalno moč. Pomembno vprašanje pri tem je bilo, ali bodo odklonsko vedenje v odraslosti bolj napovedovali indikatorji šolske stigmatiziranosti ali pa podatki samoprijave, glede na to, da so bili obojni v le delni medsebojni zvezi.

Metoda dela in rezultati

Izvor podatkov so bile: prvič (v letu 1977/1978 uporabljene) ankete, psihometrični preizkusi, sociometrični test, ter matični listi, redovalnice in druga šolska dokumentacija; ter drugič, že naštetih štiri zbirke podatkov iz evidenc RSNZ.¹⁵ Na podlagi večjega števila spremenljivk smo gradili sestavljene spremenljivke kot linearne kombinacije izvornih spremenljivk, bodisi z metodo faktorske analize (faktorski skori) ali z enostavnim seštevanjem rezultatov več spremenljivk (na podlagi njihove teoretske skladnosti ali analize njihove povezanosti). Nato smo iskali povezave teh sestavljenih spremenljivk z odvisnimi spremenljivkami. Skupno moč prediciranja smo izražali z multiplo regresijo, uporabnost rešitev za klasificiranje pa z diskriminativno analizo. Tabela 1 kaže vse sestavljene spremenljivke.

Tabela 2 kaže kriterijske spremenljivke, to je rezultate iskanja podatkov o naši populaciji v evidencah RSNZ. Skupno smo našli v teh evidencah podatke kar o 56 od 176 oseb, kar znaša 32 %, oziroma — upoštevajoč le moške, 46 od 96 fantov, kar znaša 48 %.

Tabela 3 kaže povezave med neodvisnimi in odvisnimi spremenljivkami. Povezanost izražajo enostavni Pearsonovi korelacijski koeficienti multiple korelacije. V tabelo smo — od vseh — vnesli le tiste spremenljivke, ki bodisi

¹⁵ Zahvaljujemo se mag. psih. Sonji Žorgi za sodelovanje pri zbiranju napovedovalnih podatkov ter odgovornim delavcem RSNZ, ki so nam dali na razpolago potrebne podatke za nadaljevalno raziskavo.

Tabela 1:
V analizi uporabljene spremenljivke in njihov izvor

Pojem/poimenovanje spremenljivke	Kratika	Izvor	Vključuje/sestavljena iz posamičnih spremenljivk
NEODVISNE SPREMENLJIVKE:			
Šolska učna stigmatiziranost	Akadstig	FS	Ocene iz pomembnejših predmetov. Neopravičene ure, vpisi, opomini, ukori, ocena iz vedenja, učiteljeva ocena disocialne simptomatike.
Šolska vedenjska stigmatiz.	Vedstigm	FS	
Opaznost med vrstniki	Opazvrst	SI	Delež vrstnikov, ki se na sociometričnem preizkusu do učenca opredeljujejo.
Priljubljenost med vrstniki	Socistat	SI	Razlika med pozitivno in negativno izbranostjo na sociometričnem testu.
Poklicne aspiracije	Poklaspr	LE	Idealna in realna poklicna pričakovanja. Sprejemanje šole, mnenje o skrbi učiteljev za učenca, sodelovanje v kroških na šoli.
Navezanost na šolo	Navsola	LE	
Subjektivna pomembnost ocen	Ocenepom	LE	Ali so ocene pomembne, subjektivno in za poklic?
Vzgojni dialog s starši	Dialstarš	LE	Ali starši razložijo svoje zahteve, pohvale, vrednotenja, razloge vzgojnega ukrepanja?
Družinska kontrola	Družkont	LE	Ali starši poznajo prijatelje, vedo kje si, itd.? Ali bi bil rad človek kot je mama, oče?
Identifikacija s starši	Identsta	LE	
Samopodoba, samovrednotenje	Samopodb	LE	Zadovoljstvo s seboj, samovrednotenje.
Pro-kriminalna stališča	Preststa	LE	Zvračanje krivde na žrtve, kriminal kot usodna nujnost ali vsaj nujno sredstvo.
Kaotična normativna percepcija	Kaotnorm	LE	Negotovost o sredstvih doseganja ciljev, o veljavnih pravilih, vera v slučajnosti.
Identifikacija s prijatelji	Identpri	LE	Ali bi bil kot prijatelji; upoštevaš njihovo mnenje?
Prestopniška identiteta/stigma	Prestopn	LE	Ljudje pravijo, da so prijatelji ali sam učenec prestopniki.
Vrstniško-šolska integracija	Prijsola	LE	Jaz vseč sošolcem, prijatelji vseč sošolcem in učiteljem?
Vrstniško-družinska integracija	Prijstar	LE	Ali imaš stalne prijatelje, in ali so vseč staršem?
Spol učenca	Spol		(Ž = 1, M = 2)
ODVISNI SPREMENLJIVKI:			
Samoprijavljena odklonskost	Samoprij	LE	Seštevek 17 odklonskih in kaznivih dejanj. Ovadne, prekrški, kaznovanje, zaporna kazen.
Odklonskost čez 10 let	Followup	FS	

Legenda: FS — spremenljivka je tvorjena (kot faktorski skor) na osnovi faktorske analize;
SI — indeksi sociometričnega preizkusa z neomejenim številom izbir;
LE — lestvica seštevek več stališčnih vprašanj.

pomembno prispevajo k povečanju multiple korelacije z odvisno spremenljivko ali pa, katerih korelacija z odvisno spremenljivko je večja od 0,15. Iz tabele je razvidno, da je spremenljivka, ki v največji meri prispeva k multipli korelaciji z obema odvisnima spremenljivkama — šolska

vedenjska stigmatiziranost. Zato v tabeli 4 prikazujemo posebej korelacije med spremenljivkami, ki definirajo šolsko vedenjsko stigmatiziranost in obema odvisnima spremenljivkama.

Na podlagi dobljenih zvez med spremenljivkami je bila opravljena diskriminativna analiza,

Tabela 2:
Pregled rezultatov (frekvenc) na štirih kriterijskih spremenljivkah

Spremenljivka	(N = 176) frekvenca in %	Koliko od oseb, ki so zajete v prvi koloni, najdemo hkrati tudi v evidenci o			
		pre- krških	ova- jenih	sodno kaz- nova- nih	v za- poru
Kaznovani za prekrške zoper javni red in mir	37 (21)	37	16	13	4
Ovajeni za kazniva dejanja	31 (18)	16	31	14	4
Sodno kaznovani	18 (10)	13	14	18	4
Na prestajanju zaporne kazni	4 (2)	4	4	4	4

Tabela 3:
Enostavne in multiple korelacije neodvisnih in odvisnih spremenljivk

Odvisni spr.	FOLLOWUP			SAMOPRIJ		
	Multipl. R.*	Pears. r	Ko-rak**	Multipl. R.*	Pears. r	Ko-rak**
Vedstigm	44	44	1	52	52	1
Spol	48	30	2	59	15	7
Akadstigm	50	36	3	56	11	4
Poklaspr	53	— 19	4		24	
Opazvrst	54	19	5			
Socistat	55	— 30	6	60	— 11	10
Identpri	56	— 11	7	54	— 12	2
Družkont	56	— 17	8	55	— 28	3
Navsola	57	— 16	9	61	— 10	11
Preststa				59	13	6
Identsta				60	— 12	8
Prijstar				60	— 20	9
Prestopn				58	19	5
Ocenepom					— 19	
Prijsola					— 16	
Samoprij		18				

Legenda:

* — Podčrtana je vrstica, v kateri najdemo največjo doseženo multiplo korelacijo.

** — vrstni red izločanja spremenljivk v analizi multiple korelacije — glede na pomembnost njenega prispevka k povečanju multipl. R.

s katero smo preverjali uspešnost klasificiranja učencev glede na kriterijske spremenljivke. Izbrali smo le štiri predikcijske spremenljivke, za katere smo ocenili, da pokrivajo čim bolj različna vsebinska področja, oziroma da vsaka v svojem vsebinskem področju v največji meri korelira s kriterijji. To so bile: ocena iz angleščine, število neopravičenih ur, spol ter indeks priljubljenosti na podlagi sociometričnega testa. Prvi dve spremenljivki pokrivata šolo, to je akademski šolski uspeh in pokazatelja umikanja/odtegovanja/strahu/ neangažiranosti v šoli. Tretja pokriva »biološke« dejavnike, četrta pa vrstniško dinamiko (znotraj šolskega prostora).

Tabela 4:
Povezanosti spremenljivk šolske vedenjske stigmatiziranosti ter obeh odvisnih spremenljivk

Neodvisni spremenljivki	FOL- LO- WUP	SAMO- PRI- JAVA
Število neopravičenih ur	38	63
Ocena iz vedenja ob polletju	— 40	— 25
Število ukorov in opominov zaradi vedenjske problematike	29	38
Število vpisov v redovalnico zaradi vedenjske problematike	36	17
Učiteljeva ocena disocialne simptomatike (»ček lista«)	32	28

V tabeli 5 so prikazani rezultati dveh diskriminativnih analiz, ki se medsebojno razlikujeta glede na način tvorbe kriterijskih skupin. Pri prvi analizi sestavljajo predikcijsko skupino (tisto, katere članstvo hočemo napovedati) vse osebe, o katerih so zabeleženi podatki bodisi o prekrških zoper javni red in mir, bodisi o ovadbah za kazniva dejanja, bodisi o sodnem kaznovanju. V drugi analizi pa so v kriterijski skupini le tisti, o katerih so bile podane ovadbe ali so bili kaznovani.

Tabela 5 kaže da smo s prvo diskriminativno analizo napovedali, da bo čez deset let 74 otrok sodilo v skupino tistih, ki bodo bodisi ovajeni, sodno kaznovani ali pa le mandatno kaznovani za prekrške zoper javni red in mir. Izkazalo pa se je, da je bilo od teh 52 le 38 pravilno uvrščenih v to skupino, kar znaša 73 % točnost (pozi-

Tabela 5:
Rezultati diskriminativnih analiz

Definicija skupine	Dejansko število	Napovedana skupina		Točno napoved.	Točno napoved. skupaj	Lažnih napovedi (od vseh v sk. 1)
		1.	2.			
I. diskriminativna analiza:						
1. Prekrški, ovadbe, kaznovan	52	38	36	73 %	72 %	69 %
2. Brez prekrškov in ovadb, nekaznovan	124	14	88	71 %		
II. diskriminativna analiza:						
1. Ovadbe, sodno kaznovan	20	12	19	60 %	85 %	95 %
2. Brez ovadb ali kaznovanja, kvečjemu prekrški	156	8	137	88 %		

tivne) napovedi. Ob tem smo našli tudi take osebe, za katere smo napovedali, da se bodo uvrstili v drugo skupino, o katerih v štirih evidencah RSNZ ni podatkov, vendar so tam dejansko zabeleženi. Takih je bilo 36 ali 69 % od dejanske skupine evidentiranih oseb. V celoti pa je bilo pravilno — v eno ali drugo skupino — uvrščenih 126 ali 72 % vseh oseb. V drugi diskriminativni analizi znaša ta odstotek 85 %.

Razpravljanje

Tabeli 3 in 4 kažeta, katere posamezne spremenljivke ali njihove linearne kombinacije v največji meri pojasnjujejo oziroma napovedujejo kriterijske spremenljivke, ki odražajo posameznikove stike z organi za notranje zadeve čez deset let. Od vseh drugih se po višini povezanosti opazno ločijo štiri spremenljivke, in sicer šolska vedenjska stigmatiziranost, učna šolska neuspešnost, spol (moški) in (ne)priljubljenost med sošolci. Med posameznimi elementi šolske vedenjske stigmatiziranosti najdemo kot pomemben obseg neopravičenega izostajanja od pouka. Te štiri ugotovljene najpomembnejše napovedovalne spremenljivke predstavljajo tako rekoč klasičen rezultat, kot ga najdemo tudi v številnih drugih raziskavah.

Multipla korelacija (ki kaže skupno napovedljivost na podlagi vseh spremenljivk) znaša 0,57, kar je ravno tako zelo podobno rezultatom sorodnih raziskav. Zanimivo je, da smo naš rezultat dobili zgolj na osnovi spremenljivk, ki opisujejo šolsko situacijo, medtem ko so v švedski raziskavi, kjer so dosegli za podobno napovedovalno obdobje rezultat 0,52, morali za to

vključiti v napovedovalno enačbo tudi spremenljivke številnih drugih področij (psihološko, psihiatrično, družinsko). To kaže, da že šolsko polje samo omogoča skoraj tolikšno napovedljivost kot je sploh mogoča, oziroma da se v otrokovem šolskem življenju in uspešnosti odražajo v veliki meri vse njegove ostale značilnosti in možnosti (kolikor so pomembne in sploh »ulovljive« za namene napovedovanja kasnejše odklonskosti).

Obseg samoprijavljenega vedenja v starosti 14 let pa je v večji meri povezan s šolsko vedenjsko stigmatiziranostjo (in v mnogo večji meri z obsegom »špricanja« pouka), vendar v opazno manjši meri z drugimi tremi spremenljivkami, ki so bile pomembne za napovedovanje rezultata deset let kasneje. Namesto s temi je povezan z drugimi, ki niso bile pomembne za desetletno napovedovanje. To so predvsem (slabša) družinska kontrola, (manjša) vrstniško-družinska integracija, prestopniška identiteta/stigma, (manjša) subjektivna pomembnost šolskih ocen ter (manjša) vrstniško-šolska integracija. Zdi se, da imamo tu opravka s tipičnimi kontrolnimi spremenljivkami (po Hirschi),¹⁶ ki skupaj z obsegom neopravičenega izostajanja (kot najpomembnejšim odrazom navezanosti na šolo) opredeljujejo, ali otrok živi v polju integrirane družinsko-vrstniško-šolske kontrole (ki jo predvsem subjektivno sprejema) ali pa pomanjkanje teh kontrolnih mehanizmov omogoča pojavljanje odklonskega vedenja.

Vendar pa kaže, da tovrstno odklonsko vedenje ni toliko usodno v smislu napovedovanja bo-

¹⁶ Hirschi, 1969.

dočega življenja, saj korelira s situacijo čez deset let le 0,18. Tudi če pogledamo dinamiko odnosov z vrstniki, vidimo, da raznoliko samoprijavljeno vedenje ne spremlja opazno manjša priljubljenost med vrstniki (le — 0,11), pač pa je povezano z večjo opaženostjo med vrstniki (0,24). To pomeni, da odklonsko vedenje teh adolescentov med vrstniki ni v celoti odklonjeno in zavračano, temveč da nasprotno, vzbuja med njimi zanimanje in vsaj delno odobravanje.

Na osnovi te analize lahko postavimo tezo, da gre pri odklonskosti v zgodnji adolescenci ter odraslosti za dva različna pojavi, ki nista nujno (niti ne običajno) povezana niti statistično niti vzročno. Videti je, kot da je adolescentna odklonskost prehodni pojav, povezan z manjšo kontrolo in predvsem subjektivno nenavezanostjo na šolo, ter celo z — vsaj deloma — pozitivno vrstniško dinamiko. Za razliko od tega je odklonskost v odraslosti pojav, ki je bolj trajen, in ki mu predhodi bistveno večji obseg (na več področjih) neuspešnosti adolescenta; poleg šolske vedenjske stigmatiziranosti najdemo še učno neuspešnost in nepriljubljenost med vrstniki. Ob tem pa ni nujno, da bi tako stanje v odraslosti napovedovala že specifična odklonskost v dobi adolescence. Odklonskost pri 13—16 letnikih je torej v prevladujoči meri nekaj manifestnega, prehodnega, parcialnega, medtem ko odklonskost kot »življenjsko kontinuiteto« spremljajo še drugi procesi, ki so lahko bolj »latentni«, vendar časovno — in predvidoma tudi etiološko — vztrajnejši.

V tem delu smo poskusili — po vzoru zakoncev Glueck — odklonske posameznike tudi »napovedovati«, oziroma razvrščati na osnovi napovedovalnih lestvic. Izdelali smo dve diskrimi-

nativni analizi, ki se razlikujeta po širini in obsegu napovedovane skupine oseb. S prvo analizo smo poskušali napovedati, kdo bo prišel bodisi v evidenco prekrškov zoper javni red in mir, bodisi bo ovajen za kaznivo dejanje ali sodno kaznovan (takih oseb je bilo 30 %), medtem ko smo z drugo analizo zajemali le ovadene ali kaznovane (takih je bilo v našem vzorcu 12 %). Rezultate obeh analiz, v primerjavi z rezultati Glueckove lestvice ter domače raziskave Skaberneta in soavtorjev, kaže tabela 6. Iz tabele je razvidno, da bi bilo mogoče vnaprej določiti malo več kot polovico takih oseb, s tem, da bi jih še malo več določili neustrezno (točno). Tako bi v drugi analizi vnaprej »prepoznali« 12 od 20 kasnejših »prestopnikov«, vendar bi obenem »določili« za prestopnike še 19 drugih, ki to ne bodo postali. Če bi sledili razmišljanju iz Skabernetove raziskave, bi rekli, da bi to pomenilo, posebej (psihološko ali kako drugače) obravnavati približno pet otrok iz vsakega razreda, pri čemer ne bi nič motilo, da večina od teh petih kasneje ne bi postala prestopniška, ker bi gotovo tudi pri njih našli opazno problematičnost.

Različni odstotki ene ali druge skupine (točno identificiranih in »lažnih alarmov«) v štirih raziskavah ne odražajo samo boljšega ali slabšega napovedovanja. Gre tudi za statistične odnose med podskupinami, ki so medsebojno povezane in obenem odvisne od vnaprejšnjih odločitev. Tako na primer težnja po tem, da bi zajeli čim večji delež bodočih prestopnikov, nujno povečuje tudi število netočno identificiranih, in obratno. Veliko je odvisno od narave vzorca; veliko uspešnejše je napovedovanje pri bolj heterogenih vzorcih. Ne na koncu je pomembna tudi določitev ciljne skupine in njen obseg v primerjavi s celotnim vzorcem.

Tabela 6:

Primerjava rezultatov štirih poskusov napovedovanja prestopništva

Raziskava	Velikost [vzorca]	Starostni razpon	Število dejanskih prestop.	Število napoved. prestop.	Pravilno indentific. prestop.	Nepravilno indentific. prestop.
Glueck*	301	8—16	44—15 %	35—12 %	28—64 %	5— 11 %
Skaberne	2625	8—16	137— 5 %	224— 9 %	52—38 %	172—126 %
1. diskrim. a.**	176	14—24	52—30 %	74—42 %	38—73 %	36— 69 %
2. diskrim. a.**	176	14—24	20—12 %	31—18 %	12—60 %	19— 95 %

Opombe: * Raziskava New York City Youth Board na osnovi Glueckove lestvice.¹⁷
** Rezultati obeh diskriminativnih analiz iz naše raziskave.

¹⁷ Craigh in Glick, 1965.

Namen, da bi od bolj ali manj uspešnega napovedovanja prešli k preprečevanju oziroma zgodnjemu (odkrivanju) in obravnavanju, se nato sreča z več težavami.¹⁸ Prvo, bolj tehnično vprašanje je, ali je načrtovano obravnavanje dovolj poceni, da je izvedljivo. To vprašanje naj bi se deloma reševalo z izboljševanjem napovedovalnih lestvic, ki naj bi zmanjševale število »lažno identificiranih«. Pa vendar tudi v primeru 100 % identifikacije ostaja dejstvo, da vsako vnaprejšnje določanje prestopnikov temelji na retrospektivnih ugotovitvah, torej v bistvu na družbeni situaciji, kakršna je bila. Vnaprejšnje obravnavanje na tej podlagi bi torej pomenilo obremeniti osebe vnaprej, po nekkih pogojih, ki so veljali (za druge ljudi) prej. Pa tudi če bi razrešili te dileme (ter njih spremljajoča etična vprašanja), bi ostalo vprašanje, ali vemo, kako tako identificirane osebe obravnavati. Trenutno družbeno stanje na tem področju bi lahko nekoliko posplošeno opisali kot »stanje iskanja« oziroma nemožnosti zagotovitve celo takih pogojev, ki smo jih v trenutni stopnji iskanja prepoznali kot potrebne in pozitivne.

Vendar pa v družbi obstajajo določene ustanove, službe in kadri, ki naj se, in dejansko se, ukvarjajo s takimi populacijami. Na šoli so to šolski svetovalni delavci. Gotovo je, da ti delavci uporabljajo določena merila pri izbiranju učencev, ki jih bodo obravnavali (čeprav je verjetno poglobljeno merilo obravnavanja to, da je učenca nekdo napotil k svetovalnemu delavcu). Zelo verjetno je, da so obravnavani učenci v veliki meri izbrani med učno in vedenjsko neuspešnimi, ter da je med njimi več fantov. To pa so pravzaprav že trije izmed štirih najpomembnejših napovedovalnih kriterijev. Četrty kriterij, nepriljubljenost med vrstniki, je morda edini bolj zanemarljen in pozabljen. Zato pač, ker je to »latenten« znak, oziroma pojav, ki nikomur ne povzroča neposrednih težav in zato ne služi kot sprožilec pobude za posebno obravnavanje. Prav ugotovitve naše analize, o ločenosti latentnih in manifestnih znakov bodoče odklonskosti, morda govorijo o potrebi po večjem upoštevanju tudi tega znamenja.

Če pustimo praktično razmišljanje ob strani in se vprašamo po teoretskem pomenu teh ugotovitev, se znajdemo pred novimi vprašanji. Predvsem nam temeljna ugotovitev o relativni

kontinuiranosti in napovedljivosti človekovega vedenja nič ne pove o njegovi vzročnosti:¹⁹ ali gre za osebno, denimo biološko vzročnost in determiniranost, ali za vzporedno kontinuiranost socialnega okolja in možnosti, ali pa recimo za posledice (pristranskega in zatiralskega) odzivanja družbenih ustanov? Še manj pa iz teh ugotovitev izvemo o odgovornosti, ki naj bi nam pomagala oblikovati družbeno voljo za predpisovanje dolžnosti posameznih (družbenih) subjektov za ukrepanje.

Nekaj skromnih ugotovitev se nanaša na pomen in vlogo mladoletniške odklonskosti. Predvsem naše ugotovitve potrjujejo, da je mladoletniška odklonskost v veliki meri starostno specifičen in prehodni pojav, oziroma da je samo bolj ali manj neposredna posledica drugih, starostno specifičnih in prehodnih pojavov. Med te lahko štejemo obstoj in organizacijo šole kot načina družbenega nadzorstva, organiziranost družine in vrstniških skupin. V tem smislu je izmed kriminoloških teorij pomembna kontrolna teorija. Dejstvo, da je eden najpomembnejših znakov — tako trenutne kot tudi kasnejše odklonskosti — obseg neopravičenega izostajanja od pouka, govori vsaj o tem, da je življenje v šoli očitno za odklonskost napovedovalno. Ob tem ni povsem jasno, kje in koliko nastopa šola, kot deloma načrten družben poseg v življenje otrok in mladostnikov, v vlogi vzroka ali ojačevalca procesov, ki pripeljejo do odklonskosti, in koliko se v šoli le kažejo posledice teh procesov, ki imajo vzroke nekje drugje.

V teoretskem in čisto laičnem ter praktičnem smislu ostaja vznemirljivo vprašanje napovedljivosti in s tem determiniranosti in kontinuiranosti človekovega vedenja. Ker je očitno možno dokazati določeno stopnjo napovedljivosti, jo je potrebno interpretirati, razumeti in pojasniti glede na njene izvore, vzročnost, diferencirane pogoje veljavnosti. Če že ne zaradi izpolnjevanja obetov vnaprejšnjega razreševanja problemov in vnaprejšnjega nadzorovanja, vsaj zaradi pojasnjevanja omejenih možnosti in utemeljeno-

¹⁸ O razpotjih preprečevanja odklonskega vedenja nasploh glej Dekleva, 1984.

¹⁹ Razlog za to je, da so vse te raziskave po svoji naravi korelacijske in pretežno retrospektivne. Potrebovali pa bi eksperimentalne raziskave, ki zaradi jasnih etičnih ovir na tem področju niso niti možne niti zaželene. Pa tudi eksperimentalne raziskave — kot lahko vidimo na drugih področjih raziskovanja — ne morejo reševati bistvenih in celovitih dilem, temveč lahko kvečjemu odgovarjajo na zelo ozka in natančno definirana vprašanja ob obstoju jasne in dobro operacionalizirane teorije.

sti takih poskusov. Konec koncev ni še nikomur uspelo (statistično) pojasniti več kot polovico raznolikosti (50 % variance) odklonskega vede-

nja v odraslosti na podlagi posameznikovih značilnosti v otroštvu ali mladostništvu, kar vsaj nakazuje obseg človekove nedeterminiranosti.

LITERATURA

- Bečaj, J.: Kriteriji za oddajo v vzgojni zavod. V: **Oddaja otrok in mladostnikov v vzgojne zavode**. Gradiva seminarja. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo, 1989.
- Bottomley, A. K.: **Criminology in Focus**. Oxford, Martin Robertsson, 1982.
- Clarizio, H. F.: **Differentiating Emotionally Impaired from Socially Maladjusted Students**. Tikopis, 1987.
- Craig, M. M. in Glick, S. J.: Application of the Glueck Social Prediction Table on an Ethnic Basis. **Crime and Delinquency**, 11/1965, s. 175—185.
- Dekleva, B.: Ovrednotenje metode samonaznanitve delinkventnosti. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 29/1978, s. 96—103.
- Dekleva, B.: **Pravilom nasprotujoče vedenje, ožigovanje odklonskosti in institucionalno okolje**. Magistrska naloga. Ljubljana, Filozofska fakulteta 1981.
- Dekleva, B.: Nekatera razpotja in nasprotja programov za preprečevanje (mladinskega) prestopništva. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 35/1984, s. 123—134.
- Dekleva, B. in Žorga, S.: Skupinski procesi v razredni skupnosti in njihov vpliv na razvoj osebnosti. V: **Psihologija u vaspitnoobrazovnom procesu**. Sarajevo, Društvo psihologov BiH, 1978.
- Glueck, S.: Ten Years of Unraveling Juvenile Delinquency: An Examination of Criticisms. **The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**, 51/1960, s. 283—301.
- Glueck, S. in Glueck, E.: **Unraveling Juvenile Delinquency**. New York, The Commonwealth Fund, 1950.
- Hirschi, T.: **Causes of Delinquency**. Berkeley, University of California Press, 1969.
- Hymel, S. in drugi: Peer Relationships and their Dysfunction: Considering the Child's Perspective. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 3/1985, s. 405—415.
- Lunden, W. A.: The Theory of Crime Prevention. V: Stratton, J. R. in Terry, R. M. (ured.): **Prevention of Delinquency. Problems and Programs**. New York, Macmillan, 1968.
- Mitchell, S. in Rosa, P.: Boyhood Behaviour Problems as Precursors of Criminality: A Fifteen Year Follow-up Study. **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 22 (1981), s. 19—33.
- Nicol, A. R. (ur.): **Longitudinal Studies in Child Psychology and Psychiatry**. Chichester, John Wiley, 1985.
- Rutter, M.: **Helping Troubled Children**. Harmondsworth, Penguin 1975.
- Rutter, M. in Giller, H.: **Juvenile Delinquency. Trends and Prospects**. New York, Guilford, 1984.
- Quinton, D. in Rutter, M.: Parenting Behaviour of Mothers Raised in Care. V: Nicol, A. R. (ur.): **Longitudinal Studies in Child Psychology and Psychiatry**. Chichester, John Wiley, 1985.
- Sarnecki, J. in Soolenhag, S.: **Predicting Social Maladjustment**. Stockholm, The National Council for Crime Prevention Sweden, 1985.
- Skaberne, B. in drugi: Kriminalna prevencija in osnovnošolski otroci. Raziskava. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo, 1963.
- Weis, K.: The Glueck Social Prediction Table — An Unfulfilled Promise. **The Journal of Criminal Law and Criminology**, 65/1974, s. 397—404.

UDC 373-053.5:313:343.915

Elementary School Children Ten Years Later: a Follow-up Study and Prediction of Deviant Behaviour

Bojan Dekleva, Ph. D., Senior Research Fellow, Institute of Criminology, Ljubljana Yugoslavia

Follow-up study, which was based on collection of data on 14 years old elementary school children attempted to predict their deviancy ten years later. Collected data included assessment of academic achievement and conduct, self-report on deviant behaviour and attitudes concerning pupils' self-image, their family and their future. As criterium for prediction of future deviancy, data from police criminal records were used.

Success of prediction is illustrated by use of a discriminatory analysis method. The results indicate relative continuity and predictability of behaviour. In spite of that, it must be noted that deviant behaviour is, in the period of early adolescence, somehow qualitatively different from deviancy manifested ten years later, and also subjected to quite different influences and factors.